

Nr 26

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande stöd åt utlandssvenskarna.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 327 av herrar *Hagberg* och *Hansson, Gustaf Henry*, samt II: 409 av herr *Cassel m. fl.* hemställas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig utredning till belysande av utlandssvenskarnas problem och om förslag till därav föranledda praktiska åtgärder.

I motionerna framhålles, att utvecklingen torde medföra, att allt fler svenskar kommer att få sin verksamhet förlagd utomlands. I all synnerhet för ett exportland som vårt blir det ett livsvillkor, att kvalificerad ungdom efter utbildning hemma arbetar utomlands kortare eller längre tid. De flesta torde icke resa ut för att stanna utan för att återvända till hemlandet efter ett antal år, eventuellt vid pensionsåldern. I vart fall uppkommer en rad praktiska problem, som måste lösas.

Samhörigheten med Sverige bör i olika avseenden vidmakthållas. Härvid är det av vikt bl. a. att utlandssvenskarna kan deltaga i val. Denna fråga utredes emellertid av 1955 års valututredning. Problem, som sammanhänger med de sociala förmånerna, bör klarläggas i fråga om såväl folkpension och allmän tjänstepension som sjukförsäkring och socialhjälp. Möjligheterna för utlandssvenskarnas barn att få svensk skolundervisning bör utredas. Vidare bör valutabestämmelserna överses och möjligheterna för utlandssvenskar att i större utsträckning deltaga i svenska företags ledning undersökas. Beskattningsfrågorna bör omprövas. Meritvärderingen av tjänst utomlands bör uppmärksammas. Utlandssvenskarna bör beredas möjlighet att i första hand själva sköta sina angelägenheter och bör erhålla kraftigt stöd från statsmaktens sida.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 409.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från pensionsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, skolöverstyrelsen, fullmäktige i riksbanken, Sveriges allmänna exportförening, Utlandssvenskarnas förening och Föreningen för svenskhetens bevarande i utlandet.

Pensionsstyrelsen framhåller bl. a. att ett villkor för att erhålla folkpension är att vederbörande är svensk medborgare och mantalsskriven i riket. En utlandssvensk kan alltså erhålla folkpension fr. o. m. det år han blir här mantalsskriven. För bibehållande av mantalsskrivning såsom allmänt

villkor för folkpension talar enligt styrelsen både administrativa och sakliga skäl.

Riksförsäkringsanstalten anför, att för allmän tjänstepension icke uppställt krav på bosättning i riket. Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst skall denna i fråga om inkomst av anställning, för vilken den försäkrade icke är skattskyldig här i riket, bestämmas med ledning av särskild uppgift från arbetsgivaren. En utom riket bosatt svensk medborgare får emellertid som pensionsgrundande inkomst endast räkna inkomst han åtnjuter i anställning hos arbetsgivare, som är bosatt i Sverige eller som är svensk juridisk person, och såsom pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete endast inkomst av rörelse m. m., för vilken han taxeras till statlig inkomstskatt i Sverige. Detta innebär bl. a. att en person, anställd utomlands hos dotterbolaget till ett svenskt bolag, kan få räkna inkomsten av denna anställning som pensionsgrundande inkomst, om ersättningen i sista hand utbetalas av moderbolaget.

I vad gäller den ifrågasatta möjligheten för svenskar som arbetar utomlands att, om de själva så önskar, ansluta sig till eller vidmakthålla försäkring för allmän tjänstepension, hänvisar anstalten till de svårösta problem, som skulle uppkomma vid beräkning och uppbörd av avgifter till försäkringen. I vart fall bör viss erfarenhet först vinnas av nu gällande ordning innan ändringar ifrågasättes. Några särskilda åtgärder för att vidmakthålla en försäkring, för vilken pensionspoäng redan påförts, är icke erforderliga. En utlandssvensk är emellertid försatt i ett sämre läge vid förtidspension, enär för erhållande av dylik kräves, att han åtnjuter invalidpension eller sjukbidrag, och dessa förmåner ej kan beviljas den som ej är mantalsskriven i Sverige. Avlider person, som av här angiven orsak ej kunnat få förtidspension, kan ej heller familjepension utgå. Anstalten finner detta obilligt men förutsätter att spørsmålet upptages av 1958 års socialförsäkringskommitté.

I fråga om sjukförsäkringen anför anstalten, att utlandssvenskar fr. o. m. 1959 års ingång beretts möjlighet att vid vistelse i Sverige erhålla vissa sjukhjälpförmåner från allmän sjukkassa. Det har dessutom förutskickats, att en allmän översyn av sjukförsäkringslagstiftningen skall komma till stånd, varför anstalten finner särskild utredning på detta område obehövlig.

Skolöverstyrelsen meddelar, att styrelsen på uppdrag av Nordiska kulturkommissionen igångsatt en utredning rörande omfattningen och arten av den svenska undervisningen för svenska barn i utlandet och möjligheten att bedriva denna undervisning i samarbete med Danmark, Finland och Norge. Styrelsen har vidare i skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 januari i år hemställt att internatskolornas ställning och omfattning efter enhetsskolans genomförande måtte utredas. Dessa utredningar bör avvaktas, innan ny utredning igångsättes.

I fråga om meritvärderingen för lärare, som tjänstgjort utomlands, har styrelsen utfärdat vissa anvisningar. Styrelsen avser att, om förhållandena så påkallar, ompröva frågan om meritvärderingen, varför utredning på detta område ej är motiverad.

Fullmäktiges i riksbanken majoritet anför, att det arbete i utlandet, som utföres av exportförsäljare, tekniker, läkare, lärare, missionärer, administratörer och liknande icke hindras av svenska valutarestriktioner. Generellt gäller, att valutatilldelning utan inskränkning lämnas för produktions- och exportfrämjande ändamål liksom även för verksamhet syftande till import på ekonomiskt fördelaktigaste sätt. Även när det gäller direkta investeringar i utlandet utan dylik bakgrund medgives i de flesta fall valutatilldelning. — Vidare gäller, att studievaluta för utbildning utomlands lämnas utan inskränkningar. Valutaregleringen upprätthålles vidare på ett sådant sätt att utlandssvenskarnas ekonomiska dispositioner inom Sverige icke hindras.

Gällande bestämmelser för rätt att medföra startkapital, främst reglerna för emigrantvalutatilldelning, innebär, att tilldelningen är 75 000 kronor vid utresan varjämte avkastningen på kvarvarande kapital får transfereras. Visar sig bosättningen utomlands bli av mera varaktig karaktär, blir det möjligt för den emigrerande att överföra även sitt återstående kapital. Så länge begränsningar i valutainlänningsars möjligheter till kapitalplacering i utlandet anses böra upprätthållas, synes det emellertid valutastyrelsen motiverat att man, innan man i samband med utflyttning lämnar valutatilldelning avseende vederbörandes hela kapital i Sverige, åtminstone förvissas sig om att fråga är om verklig emigration och att icke vederbörande återflyttar till Sverige kort efter det att kapitalutförseln skett. Att åter göra åtskillnad mellan personer, som i samband med emigration avser att starta en egen verksamhet utomlands, och övriga emigranter kan väl från vissa synpunkter synas motiverat men skulle i praktiken ställa valutastyrelsen inför bedömningar av så ömtålig art att det helst bör undvikas. Även om motivet för emigration skulle vara t. ex. skatteskal, behandlas emigranten från valutasynpunkt som andra emigranter.

Fullmäktiges majoritet anser, att bestämmelserna rörande emigrantvalutatilldelningen tills vidare bör bibehållas.

Minoriteten (herrar Kollberg och Svärd) anser, att även om reglerna för s. k. emigrantvalutatilldelning är förhållandevis liberala, ytterligare liberaliseringar bör kunna vidtagas. I princip bör hinder ej resas för överföring i önskad valuta av tillgångar, tillhörig den, som vid utflyttning ur riket kan göra troligt, att han har för avsikt att varaktigt bosätta sig utomlands.

Exportföreningen understryker att utlandssvenskarnas insatser betytt mycket för vår utrikeshandel och att denna betydelse tenderar att bli större. Det bör därför ligga i statsmakternas intresse att söka bereda de i utlandet arbetande svenskarna möjligheter att leva under förhållanden, som i fråga

om trygghet och medborgerliga rättigheter kan jämföras med befolkningens i hemlandet.

Föreningen framhåller som särskilt viktiga dubbelbeskattningsproblemet och frågan om stöd åt utlandssvenskarnas egna strävanden. Rörande det förstnämnda problemet hänvisar föreningen till att den jämte Utlandssvenskarnas förening år 1957 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om åtgärder i syfte att internationell dubbelbeskattning må undvikas. I fråga om stödet åt utlandssvenskarnas egna strävanden riktar sig föreningen mot nedsättning av anslaget till Utlandssvenskarnas förening.

Föreningen anser en utredning väl motiverad.

Utlandssvenskarnas förening säger sig helt instämma i vad motionärerna anfört och betonar särskilt utlandssvenskarnas betydelse för Sveriges kontakt med utlandet och svårigheten att rekrytera personer för tjänst utomlands. Framtiden kommer att ställa nya och stora krav på Sverige som nation.

Föreningen anför vidare kritiska synpunkter på förslaget om sänkning av anslaget till föreningen.

Föreningen tillstyrker en utredning.

Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet framhåller, att svenskarna i utlandet varit en eftersatt medborgargrupp, även om förhållandena i någon mån förbättrats. Särskilt på skolväsendets område måste insatser av en helt annan storleksordning än för närvarande göras.

Föreningens tillstyrker utredning.

Utskottet

Utskottet är ense med motionärerna om vikten av att svenska medborgare aktivt deltar i arbetet på olika områden ute i världen. Utlandssvenskarna har viktiga uppgifter att fylla för främjande av det svenska näringslivet och inom de kulturella och humanitära områdena. Även möjligheterna för svenskar att mottaga uppdrag av främmande regeringar och internationella organisationer samt icke minst i samband med de europeiska integrationssträvandena representerar ett betydande värde för bl. a. befrämjande av det internationella samarbetet.

Det är mot bakgrunden av denna värdesättning naturligt att utskottet finner de problem som sammanhänger med svenska medborgares vistelse utomlands förtjäna stor uppmärksamhet. Motionärerna har upptagit ett antal sådana spörsmål och hemställer om en allsidig utredning till belysande av utlandssvenskarnas problem och om förslag till därav föranledda praktiska åtgärder. Utskottet vill här till en början beröra vissa av de i motionerna särskilt nämnda, praktiska problemen.

Vad beträffar utlandssvenskarnas möjligheter att utöva sin rösträtt får

utskottet endast erinra om, att, såsom motionärerna själva framhållit, frågan prövas av 1955 års valutredning.

Enligt 1 § i lagen om folkpensionering kan endast den som är mantals-skriven i Sverige erhålla folkpension. En utlandssvensk som återflyttat till Sverige kan sålunda få vänta upp till ett år innan han erhåller sådan pension. Då rätten till förtids- och familjepension enligt allmänna tjänstepensionsreglementet är knuten till rätten att uppbära folkpension kan denna regel få vidsträcktare konsekvenser. Riksförsäkringsanstalten har framfört uppfattningen att denna förutsättning för erhållande av förtids- och familjepension i fråga om utlandssvenskarna innebär en brist i gällande lagstiftning. Spörsmålet torde emellertid komma att upptagas av 1958 års socialförsäkringskommitté. En översyn av möjligheterna att åstadkomma en uppmjukning av bestämmelsen synes önskvärd.

I fråga om sjukförsäkringen har som regel gällt att en utlandssvensk kunnat få sjukhjälp under förutsättning att vårdbehovet uppkommit under vistelse i Sverige. En utlandssvensk som rest till Sverige exempelvis för specialistvård har sålunda icke erhållit samma lättnader som övriga medborgare. Detsamma har gällt blivande mödrar som kommer till landet för att förlösas här. Sjukvårdens huvudmän har emellertid numera rekommenderats att lämna även utlandssvenskar vård enligt s. k. inomlänstaxa under förutsättning att de vistats i land, där möjlighet icke funnits att erhålla av socialförsäkring ersatt, tillfredsställande sjukhusvård. Utskottet finner det tillfredsställande, att denna uppmjukning i reglerna tillkommit och att frågorna torde komma att ingå i den översyn i samordningens och kompletterings tecken som enligt uttalande av chefen för socialdepartementet i proposition nr 75 till årets riksdag (sid. 80) nu skall komma till stånd.

Sociala förmåner i övrigt tillkommer i viss mån och i varierande utsträckning svenskar i utlandet under vistelse i sådana länder, som på grund av konventioner med Sverige på ömsesidighetens grundval giver där bosatta svenskar samma socialförmåner som det egna landets medborgare. Allmänt kan därom sägas, att även i de fall, då en svensk i utlandet har fullt ut samma socialförmåner som landets egna medborgare, blir han sämre ställd i förhållande till hemmasvenskarna på den grund, att få länder har så utvecklade och substansierade socialförmåner som Sverige. Dessutom är det blott ett förhållandevis ringa antal länder, som för närvarande giver sådana konventionsförmåner. De är fränsett de andra nordiska länderna (avtal 1956), Schweiz (avtal 1944), Italien (avtal 1955) och Storbritannien (avtal 1956) samt vissa Europarådsländer, som ratificerat ett par allmänna Europaråds-konventioner av 1953.

Det kan vidare nämnas, att socialdepartementet genom förmedling av utrikesdepartementet från anslag under femte huvudtiteln utger understöd åt i utlandet bosatta, nödställda svenska medborgare på grund av särskilda

beslut av Kungl. Maj:t. Omfattningen av denna hjälp belyses av att under budgetåret 1958/59 sådant understöd beviljats åt cirka 110 personer med i runt tal tillhopa 280 000 kronor.

I fråga om skolförhållandena vill utskottet erinra om att statsbidrag utgår till 14 svenska skolor i utlandet. Härutöver finnes ytterligare ett antal svenska skolor, företrädesvis missionskolor.

Skolöverstyrelsen har på uppdrag av Nordiska kulturkommissionen igångsatt en utredning rörande omfattningen och arten av den svenska undervisningen för svenska barn i utlandet och har vidare hos Kungl. Maj:t anhållit om en utredning rörande internatskolornas ställning m. m. Dessa utredningar bör enligt utskottets mening avvaktas innan ytterligare utredning ifrågasättes.

Vad gäller rätten att medföra startkapital finner utskottet på de av riksbanksfullmäktige anförda skälen motionärernas önskemål redan vara väl tillgodosedda.

I fråga om möjligheterna att medverka i ekonomiska associationer i Sverige får utskottet erinra om att stiftare, styrelseledamot och verkställande direktör ävensom revisor i aktiebolag och ekonomiska föreningar skall vara i Sverige bosatt svensk medborgare. Dispens kan beviljas utom för stiftare av aktiebolag. För bankaktiebolag och för försäkringsrörelse gäller, utan dispensmöjlighet, villkor av svenskt medborgarskap och bosättning i Sverige för stiftare, styrelseledamot, revisor och verkställande direktör.

På detta område kan som framgår av proposition nr 25 till årets riksdag (sid. 53, 54) möjligen vissa uppmjukningar vara att vänta, vilka närmast kommer att taga sikte på utländska medborgare men vilka förmodligen även utlandssvenskar kan ha nytta av. I propositionen behandlas dessa spörsmål i sitt samband med Sveriges anslutning till Europarådets bosättningskonvention av år 1955 och sjustatsmarknadens regler om etableringsrätten inom frihandelsområdet. I sammanhanget hänvisas även till bl. a. att en särskild utredning pågår om ny näringsrättslagstiftning.

Frågan om dubbelbeskattning är under utredning genom 1959 års dubbelbeskattningssakkunniga.

Beträffande frågan om meritvärderingen vill utskottet slutligen erinra om att en reglering beträffande statstjänstemän i vissa avseenden skett genom kungörelse den 17 oktober 1957 om tillgodoräkning i löne- och pensionshänseende av anställning hos vissa internationella organisationer (SFS 1957: 597). Kungörelsen gäller tjänstemän som erhållit tjänstledighet för anställning hos internationell organisation, till vilken Sverige är officiellt anslutet eller hos centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd till mindre utvecklade områden. Av tid i sådan anställning får sammanlagt högst 2 år tillgodoräknas. Beträffande exempelvis lärare finnes, som framgår av skol-

överstyrelsens yttrande, då tjänstgöringen kan vara av mycket skiftande art, ingen generell reglering utan prövning sker i varje särskilt fall.

Det förekommer vidare att överenskommelse om tjänstårsberäkning träffas vid tjänstledighetens beviljande eller regleras efter vederbörandes återkomst till Sverige.

Utskottet vill sammanfattningsvis framhålla, att framtiden torde komma att medföra ett ökat behov av utomlands verksamma svenskar, och utskottet finner det angeläget att utlandssvenskarnas villkor icke blir sådana att tillgodoseendet av detta behov äventyras. Utskottet anser dock icke att förslaget om en utredning, som hos sig skulle samla alla dessa frågor, är den väg som bör beträdas för att söka lösa de omfattande och olikartade problemen. Utskottet vill i stället, med beaktande av att vissa hithörande spörsmål redan är föremål för utredning, förorda, att de olika frågorna får upptagas till prövning vid behandlingen av de särskilda områden, där de hör hemma. Härvid finnes möjligheter att tillse, att utlandssvenskarna icke kommer i en missgynnad särställning. Samma synpunkter kan också göras gällande i lagstiftningsarbetet och vid myndigheternas ämbetsutövning.

Utskottet har alltså icke ansett sig böra tillstyrka den av motionärerna föreslagna utredningen men vill, med hänsyn till vikten av de av motionärerna upptagna problemen, hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 327 och II: 409 i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 5 april 1960

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller, Jonasson, Sörlin, Nestrup, Larsson, Lars, Hellebladh, Johansson, Tage, Gustavsson, Bengt, Olsson, Ernst, och Schött;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Johnsson i Skoglösa, Dickson, Ekström i Björkvik, Björkänge, Jacobsson i Sala, Svensson i Krokstorp, fru Jäderberg, herrar Nelander, Gustafsson i Uddevalla, Carlsson i Huskvarna och Haglund.